

Методичні рекомендації для працівників психологічної служби освітніх закладів щодо пріоритетних напрямів психологічного супроводу та соціально-педагогічного патронажу учасників освітнього процесу у 2024/2025 навчальному році.

В Україні сьогодні триває війна. Війна виснажує нас фізично та психологічно. Вона торкнулась кожної людини, змінила її життя, змусивши по-іншому розставляти пріоритети.

У цей непростий час варто підтримувати себе, рідних та близьких. Це життєво необхідно для того, щоб зберегти здоров'я – фізичне та психологічне.

Головним пріоритетом діяльності психологічної служби в закладах освіти є розв'язання освітніх та виховних завдань, що сприятиме збереженню психологічного здоров'я всіх учасників освітнього процесу.

Фахівці психологічної служби мають акцентувати увагу на Я-концепції та самооцінці, тобто стратегії роботи з учнями, яка сприяє розвитку позитивної самооцінки та надолуженню освітніх втрат, створення комфортних умов для повернення учнів до повноцінного освітнього процесу, усунення подальших негативних впливів.

План роботи фахівця психологічної служби має обов'язково містити питання подолання наслідків травматичних інцидентів, налагодження контакту, довіри та комунікації між усіма учасниками реалізації програм із надолуження освітніх втрат, рекомендації фахівців психологічної служби педагогам.

Для організації діяльності фахівців психологічної служби освітніх закладів пропонуємо Додаток до листа ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» від 08.08.2024р. №21/08-1233 Методичні рекомендації «Пріоритетні напрями роботи психологічної служби в системі освіти України у 2024/2025 навчальному році», які схвалені Вченою радою ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (протокол №6 від 10 липня 2024року).

У своїй роботі опиратись на нормативно-правове забезпечення діяльності психологічної служби в системі освіти України в умовах дії воєнного стану :

Закон України від 09 травня 2024 року № 3714-IX «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Союзом про участь України у Програмі ЄС «Громадяни, рівність, права та цінності».

Постанова Верховної Ради України від 09 травня 2024 року № 3712-IX «Про прийняття за основу проєкту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі».

Постанова Верховної Ради України від 24 квітня 2024 року № 3663-IX «Про прийняття за основу проєкту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою боротьби з ігровою залежністю (лудоманією) та вдосконалення державного регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор та лотерей».

Постанова Верховної Ради України від 22 листопада 2023 року № 3487-IX «Про прийняття за основу проєкту Закону України про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція)».

Постанова Верховної Ради України від 21 листопада 2023 року № 3485-IX «Про прийняття за основу проєкту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо застосування обмежувальних заходів протидії домашньому насильству».

Постанова Верховної Ради України від 05 жовтня 2023 року № 3412-IX «Про прийняття за основу проєкту Закону України про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання насильству та унеможливлення жорстокого поводження з дітьми».

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07 червня 2024 року № 527-р «Про схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024- 2026 роки».

Постанова Кабінету Міністрів України від 14 травня 2024 року № 551 «Про затвердження Порядку виявлення та повернення дітей, депортованих або примусово переміщених внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України».

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.02.2024 року № 141-р «Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми з утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2028 року».

Постанова Кабінету Міністрів України від 23 січня 2024 року № 83 «Про організацію діяльності та забезпечення функціонування центрів життєстійкості».

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 листопада 2023 року № 1025-р «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції забезпечення національної системи стійкості до 2025 року».

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2023 року № 850-р «Про затвердження Державної цільової національно-культурної програми “Єдність у розмаїтті” на період до 2034 року».

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02 червня 2023 року № 496-р «Про затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року».

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07 квітня 2023 року № 301-р «Про затвердження плану заходів з реалізації Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі на 2023 рік».

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2023 року № 174-р «Про схвалення Концепції безпеки закладів освіти».

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2023 року № 160-р «Про затвердження плану заходів до 2024 року щодо реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки».

Постанова Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2023 року № 867 «Про реалізацію експериментального проєкту “Спеціаліст із безпеки в освітньому середовищі»».

Наказ Міністерства освіти і науки України від 21 вересня 2023 року/ № 1142 «Про проведення Всеукраїнського конкурсу авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі»».

Наказ Міністерства освіти і науки України № 131 від 07 лютого 2024 року «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції громадянської освіти в Україні».

Лист Міністерства освіти і науки України від 18.04.2023 № 1/5449-23 «Щодо проведення в закладах освіти право просвітницьких заходів до Міжнародного дня протидії булінгу (День боротьби з цькуванням)».

Лист МОН від 24.11.2023 № 4/4610-23 «Щодо Всеукраїнської акції «16 днів проти насильства»».

Лист ДНУ «ІМЗО» від 29.03.2023 21/08-479 2 «Про Всеукраїнську програму ментального здоров'я «Ти як?»».

Лист ДНУ «ІМЗО» від 16.05.2024 № 21/08-790 «Про інформаційні матеріали стосовно небезпеки азартних ігор».

Лист ДНУ «ІМЗО» від 22.05.2024 № 21/08-824 «Про проєкт методичних рекомендацій щодо соціалізації та інтеграції дітей ВПО у громадах».

Перелік нормативно-правового забезпечення фахівців психологічної служби в системі освіти України, що постійно оновлюється, розміщено на вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» <https://clipr.cc/skJ5Q>.

Згідно статті 76 Закону України «Про освіту» психологічне забезпечення освітнього процесу в закладах освіти здійснюють практичні психологи, а соціально-педагогічний патронаж здійснюється соціальними педагогами.

Практичний психолог у своїй діяльності акцентує увагу на збереженні і зміцненні психічного здоров'я учасників освітнього процесу, на засадах професійної компетентності та відповідальності, індивідуального підходу, доступності соціально-педагогічних та психологічних послуг, системності у

здійсненні професійної діяльності, конфіденційності та дотримання норм професійної етики. У співпраці з педагогами, учнями та їх батьками психолог сприяє створенню гармонійного та комфортного освітнього простору, який допомагає розвитку та максимальній реалізації особистісного потенціалу кожного учня.

Психологічна допомога та емоційна підтримка у закладі освіти має проводитись систематично та поетапно.

Психологічний супровід розвитку та навчання дитини практичний психолог здійснює за основними напрямками діяльності: організаційно-методична робота, консультування, профорієнтаційна робота, діагностика, корекція, просвіта, профілактика, зв'язки з громадськістю.

Професійна майстерність практичного психолога закладу освіти у сучасній складній ситуації в країні має бути спрямована на надання відповідей тим викликам і проблемам, які мають учасники освітнього процесу. Практичні психологи є тими, хто вже відгукнувся на існуючі труднощі, організовуючи свою діяльність, слід акцентувати увагу на надання психологічної допомоги та підтримки учасникам освітнього процесу в умовах війни:

- формувати відчуття безпеки, зв'язку з іншими людьми;
- сприяти доступу до соціальної, фізичної та емоційної підтримки;
- формування конструктивних способів вирішення складних життєвих ситуацій та адаптивних копінг-стратегій у всіх учасників освітнього процесу;
- стабілізація емоційної сфери особистості, формування позитивної життєвої перспективи;
- активізація процесів самопізнання, самосприйняття, саморегуляції і самоконтролю, побудова позитивного образу майбутнього;
- формування психосоціальної стійкості до стресу;
- надання своєчасної соціально-психологічної допомоги потерпілим від військових дій;
- запобігання емоційному виснаженню, стресу та панічних атак у батьків і педагогів;

- профілактика дискримінації, формування толерантного відношення до тимчасово внутрішньо переселених людей;
- підвищення адаптаційних можливостей педагога до нових умов організації освітнього процесу;
- підвищення адаптаційних можливостей та мобілізація внутрішніх ресурсів батьків до нових умов життя;
- профілактика девіантної та суїцидальної поведінки серед дітей та молоді в нових умовах навчання та виховання.

Практичним психологам закладів освіти варто звернути увагу щодо консультування педагогічних працівників про важливість ознаки втрати в поведінці дитини та зміни психоемоційного стану щодо вчасного звернення по допомогу до практичного психолога. Втрата когось із рідних може по-різному впливати на дітей: від проявів пригніченого стану та відстороненості до агресії та імпульсивності. Однією з ознак, що дитина втратила когось із близьких, є її різка зміна поведінки. Освітній заклад є одним із тих місць, де допомагають дітям повернутися до рутини та відчувати стабільність. Тож учням, які переживають втрату, важливо відчувати підтримку дорослого. Практичний психолог, соціальний педагог у роботі зі учнями, які проживають втрату, допомагає їм знайти власні ресурси для подолання почуття горя; вираження емоцій та переживань, пов'язаних із втратою близької людини; усвідомлення та прийняття втрати; засвоєння методів самодопомоги та стабілізації (техніки, що скеровані на саморегуляцію емоцій, управління власними думками), зміцнення взаємодії між членами родини, планування подальшого життя.

Важливою є міжсекторальна та міжвідомча взаємодія із фахівцями відповідних служб для забезпечення повноцінного психічного і соціального розвитку особистості та створення алгоритму перенаправлення до відповідних організацій, які надають спеціалізовані психологічні та соціальні послуги.

Звертаємо увагу на конфіденційність у всьому, що стосується взаємин з учасником освітнього процесу, його особистого життя і життєвих обставин. Виняток становлять випадки, коли виявлені симптоми є небезпечними для учасника освітнього процесу та інших людей. У такому разі фахівець

зобов'язаний поінформувати тих, хто може надати кваліфіковану допомогу.

Отже, війна виснажує нас фізично та психічно. Попри те, що наша психіка здатна адаптуватися під будь-які складнощі, кожен день бойових дій у країні пережити надзвичайно складно. У цей непростий час варто підтримувати себе, рідних та близьких. Це життєво необхідно для того, щоб зберегти здоров'я – фізичне та психічне. Після хвилі емоцій, які ми всі пережили, наша психіка поволі стабілізується. Ми думаємо про те, що буде далі, як діяти в новій реальності, звикаємо до невизначеності та все одно будуємо плани на майбутнє. Усвідомлюємо, що все змінилось і треба жити відповідно до нових умов. Дуже важливо вийти на фазу адаптації, у якій ми діятимемо раціонально, усвідомлено та більш стійко.

Соціальна та соціально-педагогічна підтримка соціальним педагогом дітей та дорослих в закладі освіти

Найбільш руйнівною обставиною сьогодення є війна в Україні. У зв'язку з цим проблеми мають і діти, і дорослі. Але вони переживають і розв'язують їх по-різному, справляючись чи не справляючись з ними. Усі вони потребують допомоги у формуванні життєстійкості. Але, в першу чергу, це діти, які пережили травматичні події, діти з сімей внутрішньо переміщених осіб, діти військовослужбовців, діти, які повернулись з тимчасово окупованих територій та з-за кордону, діти з особливими освітніми потребами, педагоги і батьки, які працюють із такою категорією. Тому сьогодні, в умовах воєнного стану, психологічна служба закладу освіти покликана сприяти покращенню умов для розвитку кожного суб'єкта освітнього процесу, здійснювати психологічну підтримку й надавати кваліфіковану допомогу здобувачам освіти, учителям, батькам.

Нестабільні умови навчання, зниження мотивації, мінливий психоемоційний стан учнів та вчителів, їх перевантаження, - вимагає здійснення соціально-психологічного супроводу учасників освітнього процесу, який спрямований на збереження і зміцнення психічного здоров'я всіх учасників освітнього процесу, подолання наслідків травми у дітей, надання

психосоціальної підтримки (ПСП) для надолуження освітніх втрат. Адже будь-які психоемоційні фактори можуть підкріплювати початий процес освітніх втрат і тим самим ускладнювати його.

Для організації роботи у 2024-2025 н.р. рекомендуємо скористатися методичними рекомендаціями:

- Перша психологічна допомога. Алгоритм дій (лист МОНУ від 04.04.2022 №1/3872-22): <http://surl.li/djhbxa>

- Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні (лист МОНУ від 29.03.2022 №1/3737-22): <http://surl.li/dskbws>

- Методичні рекомендації для працівників психологічної служби освітніх закладів щодо пріоритетних напрямів психологічного супроводу та соціально-педагогічного патронажу учасників освітнього процесу у 2022/2023 н. р. , 2023/2024 н.р.:

<https://docs.google.com/document/d/1k8K1hiFx9c4i4Iu05uLIMCwDQZ9LaH7e/edit> , https://nmcpssr.blogspot.com/p/blog-page_41.html

- Методичні рекомендації щодо діяльності соціального педагога у 2022/23 н.р., 2023/24 н.р.: <https://yarmolytska.blogspot.com/p/blog-page.html>

- Порядок дотримання етичних вимог до діяльності психолога/соціального педагога:

https://docs.google.com/document/d/1p_rE75CvMet6aTVyP7sXc5a6RCamtSA/edit

Для того, щоб ефективно здійснювати професійну діяльність, соціальному педагогу потрібно знати свої функціональні обов'язки і належним чином планувати свою роботу.

Нагадуємо, що орієнтирами у плануванні роботи соціального педагога закладу освіти є нормативно-розпорядчі документи (<http://surl.li/yakeor>)

Актуальними залишаються напрямки роботи, зазначені у ст. 76 Закону України «Про освіту», «Положенні про психологічну службу у системі освіти України» (<http://surl.li/euclng> , <http://surl.li/wggsnm>)

Свою поточну роботу соціальні педагоги фіксують відповідно до листа МОН від 24.07.2019 № 1/9-477 «Про типову документацію працівників психологічної служби у системі освіти України» (<https://is.gd/habrEf>).

Соціальні педагоги також можуть ефективно працювати дистанційно, використовуючи різноманітні сервіси зв'язку та спілкування (GoogleMeet, Zoom, Skype, Viber, телефон, електронну пошту, сайт закладу, власний блог, соціальні мережі та ін.) відповідно до напрямків своєї роботи, здійснювати онлайн-консультування як додатковий засіб, підключений до процесу консультування «тет-а-тет», або як незалежний процес.

Розглянемо найбільш важливі напрями професійної діяльності соціального педагога на 2024/25 навчальний рік.

1. Психосоціальна допомога та підтримка.

Сьогодні в галузі освіти спостерігається збільшення негативних наслідків освітніх втрат та освітніх розривів, які носять комплексний характер і мають тенденцію до накопичення й поглиблення у разі відсутності вчасних і ефективних заходів із їх виявлення та подолання.

Психосоціальна підтримка (ПСП) як частина програм з надолуження освітніх втрат має передбачати:

- навчання вчителів надання психосоціальної та психоемоційної підтримки;
- інтеграцію соціально-емоційного навчання в освітній процес;
- відслідковування психічного стану дітей;
- перенаправлення до професійної допомоги у складних випадках;
- супервізію для вчителів.

Згідно Указу Президента України від 24.02.2022 № 70/202, працівники психологічної служби повинні надавати соціально-психологічну допомогу учасникам освітнього процесу в кризових ситуаціях та дітям, що пережили психотравмуючі події, стали жертвами насильства та торгівлі людьми, потребують психологічної, педагогічної реабілітації та соціальної реінтеграції для відновлення оптимального психічного стану й соціальної життєдіяльності, підвищення рівня психологічної стійкості особистості.

Для здійснення ПСП в освітньому закладі потрібно дотримуватися принципів захисту дітей від будь-яких форм жорстокого поводження, насильства, а також політики абсолютної нетерпимості до будь-якої форми сексуального домагання, сексуальної експлуатації та наруги.

В рамках ПСП соціальні педагоги здійснюють:

- профілактику поведінкових та ін. негативних наслідків на травмуючу подію;
- навчання вчителів, батьків надавати психосоціальну та психоемоційну підтримку дітям, вчасно реагувати на прояви труднощів під час освітнього процесу;
- навчання базових навичок самодопомоги та соціально-емоційних компетенцій в учасників освітнього процесу;
- створення та підтримку в освітньому закладі безпечного середовища (запобігання та протидії булінгу, кіббербулінгу, насильству, торгівлі людьми, жорсткому поводженню, девіантній поведінці);
- інтеграцію та адаптацію дітей, які перебувають у СЖО, в тому числі дітей з ВПО, до нового учнівського колективу;
- відновлення та підтримку соціальних та сімейних зв'язків дитини;
- налагоджують міжсекторіальну взаємодію для надання комплексної ефективної підтримки та допомоги;
- профілактику професійного вигорання педагогів;
- залучення дітей до позашкільних закладів, гуртків, секцій для їх самореалізації, розвитку творчих здібностей, зняття емоційної напруги;
- оприлюднюють на вебсайтах, інформаційних стендах закладу освіти контакти служб, організацій що надають соціально-психологічні послуги, забезпечують правову підтримку та захист дитини та сім'ї.

Впершу чергу психосоціальна допомога надається: особі, яка пережила травмуючу чи кризову ситуацію; особі, яка має суїцидальні думки або поведінку чи стани, які загрожують здоров'ю особи та її оточенню.

Ознайомитись з Алгоритмом надання психосоціальної допомоги в закладі освіти, із змістом психосоціальної підтримки учнів, які потребують більш

інтенсивної підтримки, з Алгоритмом перенаправлення травмованих дітей до інших фахівців, можна у минулорічних методичних рекомендаціях: <https://yarmolytska.blogspot.com/p/blog-page.html> .

Соціальні педагоги мають акцентувати увагу на стратегії роботи з учнями щодо розвитку позитивної самооцінки, створенню комфортних умов для повернення учнів до навчання, усунення подальших негативних впливів. В плані роботи має обов'язково бути питання подолання поведінкових наслідків травматичних інцидентів, налагодження контакту, довіри та комунікації між усіма учасниками освітнього процесу із надолуження освітніх втрат, надання кваліфікованих рекомендацій з даних питань педагогам та батькам.

Важливим кроком у здійсненні ПСП учасників освітнього процесу відіграє психоедукація (пояснення і донесення до учасників освітнього процесу необхідної інформації про психічне здоров'я, психологічні проблеми та їх наслідки для особистості), яка спрямована збереження психічного здоров'я та соціального благополуччя. Психоедукацію можна здійснювати за допомогою проведення воркшопів, майстер-класів, практичних занять, тренінгів, годин соціального педагога, інформаційних буклетів, відеофільмів, групових лекцій, презентацій, флеш-мобів, інтернет-ресурсів тощо.

2. Психоемоційна стабілізація учасників освітнього процесу.

Стан стресу, невизначеності, травми відобразилося на навчанні, розвитку та здоров'ї дітей. Розвинені соціально-емоційні навички – це передумова подолання таких викликів, формування відчуття впевненості та стабільності в майбутньому. Тому варто продовжувати роботу щодо навчання технік та методів стабілізації психоемоційного стану, відчуття безпеки, моделювання спокійної та контрольованої поведінки.

Важливо звертати увагу на дітей, які пережили втрату. Реакція дитини на смерть близької людини може бути різною, залежно від її віку та досвіду, інтелектуальних здібностей, стосунків із померлою людиною, того, як реагують на це інші члени сім'ї. Головне — не приховувати правду і не зволікати. Якщо розказати дитині, що сталося, вона буде більше довіряти, і це допоможе їй пережити втрату близької людини і стабілізувати та відновити свій емоційний

стан. Тому необхідно формувати в учнів навички стресостійкості, відчуття безпеки, щоб вони могли підготуватись, впоратися, адаптуватися до викликів долі, відновитися після травмуючої події. Соціальні педагоги мають бути обізнаними щодо психологічного впливу травматичних інцидентів та вміти надавати практичну, соціальну та емоційну підтримку учасникам освітнього процесу. Корисним буде практичний посібник технік зцілення «Діти та війна» <https://clipr.cc/0v4Yy>.

Соціальні педагоги разом з батьками можуть розробляти спільні стратегії підтримки емоційних і поведінкових потреб здобувачів освіти вдома. Спільно з педагогами фахівець до дитини може застосовувати стратегії керування поведінкою в класі, вправи на розслаблення, саморегуляцію та тренування соціальних навичок.

Під час війни часто виникають випадки, коли є необхідним кризове втручання (спроба самогубства чи насильницький випадок), що вимагає додаткових консультацій, перенаправлення до додаткових зовнішніх ресурсів (спеціалізовані державні, громадські служби підтримки). Тому в закладі освіти повинна бути запроваджена система перенаправлення. Ознайомитись з Алгоритмом перенаправлення можна за посиланням: <https://yarmolytska.blogspot.com/p/blog-page.html> .

З метою стабілізації психоемоційного стану здобувачів освіти та їхнього налаштування на навчання в закладі можна впровадити «годину соціального педагога» (як позакласну роботу, не менше, ніж 1 раз на місяць для кожної групи/класу) та факультативні курси: <http://surl.li/zagcqm>. Факультативні курси, спецкурси, курси за вибором мають мати гриф «Схвалено для використання в освітньому процесі» (<http://surl.li/sfqlfc>) і бути спрямовані на збереження і зміцнення психічного здоров'я усіх учасників освітнього процесу для підвищення їх психологічної культури. Також можна скористатись матеріалом «Психологічна хвилинка»: <https://clipr.cc/9Tdz3>

Рекомендовано використовувати навчально-методичні матеріали щодо роботи в умовах війни, які розміщено на вебсайті ДНУ «ІМЗО»: <http://surl.li/fghtqt> , на вебсайті ТОКІППО у рубриці «Психологічна допомога»:

<https://tokippo-psychological-help.blogspot.com/> , на блозі НМЦППСР : <https://nmcpssr.blogspot.com/> .

3. Запобігання торгівлі людьми, експлуатації дитячої праці.

Проблема торгівлі людьми, експлуатації дитячої праці в Україні на сьогодні залишається актуальною і потребує впровадження просвітницько-профілактичних заходів з підвищення рівня правової свідомості всіх учасників освітнього процесу з питань запобігання торгівлі людьми, формування навичок безпечної поведінки здобувачів освіти під час подорожі, у новому місці перебування та вдома, виховання поваги до прав та основних свобод людини, толерантного ставлення до постраждалих від торгівлі людьми та експлуатації, формування інформаційної обізнаності щодо послуг працевлаштування, про ризики експлуатації.

З метою підвищення рівня обізнаності учасників освітнього процесу у питаннях протидії торгівлі людьми, соціально-психологічної допомоги постраждалим від насильства та торгівлі людьми, фахівці психологічної служби можуть скористатися інформаційними ресурсами, які розміщені за посиланнями: <http://surl.li/kauto> , <http://surl.li/kopjmg>; <http://surl.li/lqeqsc>; <http://surl.li/gaxsnt>; <http://surl.li/njrdaaj> ; <http://surl.li/jzpenh>; <http://surl.li/ggtxhs>; <http://surl.li/xbjrzww>; <http://surl.li/wqamqb>; <http://surl.li/qdvhbn> ; <http://surl.li/kopjmg>.

4. Протидія та запобігання булінгу, домашньому насильству, жорстокому поводженню з дітьми.

Важливим аспектом в роботі соціального педагога залишається питання створення безпечного та підтримуючого освітнього середовища для навчання та розвитку кожної особистості, що передбачає впровадження у закладі освіти стратегії та програми щодо попередження насильства, булінгу, виникнення конфліктів. Серед важливих кроків можна виділити: формування у дітей навичок ненасильницької поведінки, побудови конструктивного діалогу, впровадження політики нульової толерантності до будь-яких проявів насильства, забезпечення психологічної підтримки для постраждалих від насильства, розробка в закладі алгоритму звернення за допомогою та звітування

про випадки насильства, створення особистої мирної стратегії поведінки в конфлікті.

Важливо, щоб діти та педагоги відчували себе в безпеці та знали, що їхні права будуть захищені. Для цього необхідно активно залучати батьків через проведення інформаційних кампаній серед громадськості до процесу профілактики насильства, вирішення проблем, які можуть виникати в закладі освіти

З нормативно-правовою базою з питань протидії та запобігання насильству можна ознайомитись за посиланнями: <http://surl.li/dumogb> ; <http://surl.li/pqhffp> , <http://surl.li/bjwuda> , <http://surl.li/zgine>. Корисні матеріали щодо роботи у цьому напрямі розміщено за посиланнями: <http://surl.li/pihfpw>, https://nmcpsr.blogspot.com/p/blog-page_21.html, <http://surl.li/klskgi>, <http://surl.li/mkjpvw> .

Важливим є надання інформації та контактів в учнівських групах і спільнотах, розміщення інформації в соціальних мережах, на веб-сайтах, інформаційному стенді закладу тощо про суб'єкти та органи до яких можна звернутись у разі порушення прав дитини, жорстокого поводження з нею, зокрема, домашнього насильства.

Нагадуємо, що якщо дитина опинилась у ситуації жорстокого поводження з дитиною (вона постраждала, свідок, кривдник, булер) таку дитину вважають як дитина, яка перебуває у СЖО (Постанова КМУ від 1.06.2020 р. №585 «Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у СЖО»)

5. Запобігання та подолання правопорушень, злочинності, девіантної поведінки серед неповнолітніх.

Враховуючи фізіологічні зміни, мінливість настрою, малий досвід боротьби з проблемами, відсутність критичного мислення, підлітки часто роблять імпульсивні вчинки, які ведуть до деструктивної поведінки: скоєння правопорушень, самогубства, злочинів та іншої ризикованої поведінки.

Бажання бути приналежними до будь-якої соціальної групи, відсутність спілкування з однолітками, батьками, залежність від думки друзів, соціальна ізоляція, зменшення кількості позашкільних закладів освіти тощо, – це фактори,

які підштовхують дітей до деструктивних угруповань.

Сьогодні активно поширюється нова субкультура «квадробери» та «фурі», коли діти та підлітки переодягаються в тварин і поведуться як тварини. В соціальних мережах ширяться відео на яких вони імітують поведінку тварин, спілкуються на їх мові. Такі анімалістичні субкультури не несуть загрози оточуючим до певної межі, оскільки це пов'язано з дорослішанням підлітка, пошуку себе, відстоюванням своєї ідентичності, розвитком творчого потенціалу. Але будь-яка рольова безконтрольна гра у цьому віці може нести загрозу ідентифікації особистості. Тому варто батькам, педагогам слідкувати за поведінкою та емоційними станами, цікавитися причиною саме такого вибору, доносити можливі ризики/загрози (при спілкуванні у соцмережах за аватаркою «фурі» може бути і злочинець), надавати альтернативу фізичного розвитку через залучення до активних видів спорту, які будуть цікавити дитину.

Рекомендується проводити години спілкування з дітьми для попередження їх втягнення до неформальних угруповань, небезпечних для життя квестів, азартних ігор, надавати учасникам освітнього процесу алгоритм дій в ризикованих ситуаціях, інформувати їх про номери «гарячих ліній». Під час такої роботи можна скористатися матеріалом за посиланням: <https://bit.ly/3jdpS9W>, <http://surl.li/mweisc>, <http://surl.li/xogwdb>, <http://surl.li/qwjijb>, <https://bit.ly/39GpVHZ>, <http://surl.li/jhpygq>.

Також потрібно проводити інформаційні кампанії щодо оволодіння учнями знаннями та навичками, необхідними для формування культури ЗСЖ; формування конструктивних способів комунікації та навичок ненасильницької поведінки; формування психосоціальної стійкості до стресу; залучати дітей до гуртків, батьків до участі у шкільних та позашкільних заходах.

За умови виявлення таких груп або факту вступу дитини в одну з таких груп, інформуйте:

- кіберполіція (<https://www.cybercrime.gov.ua>) – цілодобово;
- поліція: 102;
- адміністрація навчального закладу;
- Національна «гаряча» лінія для дітей та молоді: 116 111 – з мобільних,

0 800 500 225 – зі стаціонарних тел. (пн. - пт. з 12.00-20.00);

- Національна «гаряча» лінія з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації: 116 123 – з мобільних або 0 800 500 335 – зі стаціонарних тел. (цілодобово);

- Messenger @childhotline.ukraine
- Instagram @childhotline_ua
- Telegram @CHL116111

В зв'язку з війною, проблема суїцидальних спроб серед дітей загострилась. Діти, перебуваючи під впливом стресу, депресії через втрату близьких, домівки тощо, інколи єдиним виходом зі складної життєвої ситуації вбачають суїцид.

Першочерговою умовою превенції суїциду є формування обізнаності учасників освітнього процесу щодо факторів ризику суїцидальної поведінки і сигналів тривоги, що мають привернути їхню увагу.

За умови виявлення зазначених ознак у здобувачів освіти потрібно звернутися:

- Гаряча лінія з профілактики суїцидів – <https://lifelineukraine.com/>;
- Перша національна лінія довіри для попередження суїциду: 7333;
- Лінії допомоги при кризових ситуаціях (лист МОН України, ДНУ «ІМЗО» № 21/08-1233 від 08.08.2024).

6. Профілактика адиктивної поведінки

Зловживання психоактивними речовинами, алкоголем, наркотиками, тютюнопаління, інтернет-залежність та інші види адиктивної поведінки стають все більш поширеними серед підлітків, що вимагає посиленої профілактичної роботи в діяльності соціального педагога. Адже попередження таких негативних явищ серед дітей та молоді має важливе значення щодо збереження здоров'я та зниження ризику виникнення академічної неуспішності, соціальної ізоляції, проблем з психічним здоров'ям, злочинної поведінки.

7. Підтримка дитини та сім'ї внутрішньо переміщених осіб (ВПО), дитини та сім'ї, яка перебуває у складних життєвих обставинах (СЖО).

Одне із першочергових завдань, без виконання якого не може бути

якісного навчання, поряд зі створенням безпечних умов, є інтеграція в дитячі спільноти дітей, які опинилися в умовах війни - діти ВПО, діти військовослужбовців, діти, які повертаються з-за кордону, діти з тимчасово окупованих територій, діти, які зазнали фізичних або психологічних травм та інші вразливі категорії дітей. У таких дітей спостерігається посилена травматизація і прагнення соціально адаптуватися. Адже передумовою соціалізації дитини є потреба в соціальних контактах з дорослими та однолітками. Вони намагаються привернути до себе увагу, бути поміченими через байдужу, активну чи напружену поведінку. Саме такі діти, у першу чергу, потребують соціально-психологічного супроводу.

Соціальна інтеграція передбачає - підготовку дитини до включення в нову дитячу спільноту та підготовку самої дитячої спільноти до прийняття дитини: розвиток недискримінаційного середовища, рівний доступу до ресурсів, активна участь у цьому процесі самої дитини. Тобто дитини повинна усвідомлювати себе як неповторною особистістю і, водночас, як приналежність до певної дитячої спільноти. Це потребує особливої мобілізації та оптимізації зусиль здобувача освіти у відповідь на ці зміни. Тому мета ПСП дітей з категорії ВПО – подолання проблем розвитку, викликаних пережитим досвідом вимушеного внутрішнього переміщення.

Завданням соціальних педагогів щодо інтеграції є налагодження міжособистісної комунікації учасників освітнього процесу на засадах ненасильницького спілкування для зменшення агресії, комунікативних бар'єрів, ізоляції, уникнення або розв'язання конфліктів, створення командного простору співпереживання і взаємопідтримки. Тобто соціальний педагог повинен допомогти дитині адаптуватися до нового середовища: створити дружню атмосферу в класі, сприятливу для відкритого спілкування та ефективної взаємодії між різними «звичаями, традиціями, поглядами» учасників соціуму:

Соціально-психологічний супровід внутрішньопереміщених дітей з питань їх адаптації до освітнього закладу містить 3 складові:

1. Забезпечення умов для оптимального розвитку: створення безпечної та сприятливої ситуації для розвитку дитини, розкриття її здібностей; створення

сприятливого соціально-психологічного клімату в освітньому закладі, сім'ї; просвіта педагогів, батьків; міжсекторіальна взаємодія і мультидисциплінарний підхід до вирішення проблем.

2. Стимулювання розвитку через підтримку дитини: забезпечення індивідуального соціально-психологічного супроводу дітей; залучення дітей до участі в діяльності позашкільних освітніх закладів.

3. Усунення перешкод для розвитку дитини: допомога батькам у налагодженні соціальних зв'язків із місцевими службами; соціально-педагогічна допомога учням в інтеграції, адаптації до нового освітнього середовища, налагодження соціальних зв'язків; недопущення у дітей ретравматизації, перенаправлення до інших спеціалістів.

Дітям, які повернулися із-за кордону, інколи теж потрібна допомога у налагодженні, відновленні соціальних зв'язків із однокласниками. Цьому може допомогти залучання їх до позаурочних, позашкільних заходів, волонтерства, благодійних акцій, проведення занять для розвитку комунікативних вмінь, створення дружньої атмосфери в дитячій спільноті, формування навичок командної роботи тощо.

Про соціально-педагогічний супровід дитини ВПО та її родини можна скористатись матеріалами за покликанням:

<https://yarmolytska.blogspot.com/2022/08/202223.html>

Нагадуємо! У роботі з дітьми, сім'ї яких стали вимушеними внутрішніми мігрантами, соціальному педагогу доречно керуватись Порядком взаємодії суб'єктів соціальної роботи із сім'ями, які опинилися у СЖО, затвердженим Постановою КМУ № 800 від 3.10.2018 р.
(<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2018-%D0%BF#Text>)

8. Соціально-педагогічний патронаж дітей з особливими освітніми потребами (ООП)

Діти з ООП найчастіше піддаються підвищеному ризику стресових ситуацій, внаслідок чого втрачають базове відчуття безпеки. Як наслідок – часті різкі зміни настрою, з'являються поведінкові, когнітивні та емоційні розлади, проблеми у навчанні та взаємодії з іншими. Тому такі діти потребують більше

уваги та посиленої підтримки оточуючих дорослих, насамперед емоційної.

Соціальний педагог разом з іншими учасниками Команди супроводу (мультидисциплінарної групи) здійснює соціально-педагогічний патронаж дитини з ООП та її батьків (Наказ МОН України № 609 від 08.06.2018 р.), але в межах своїх професійних обов'язків.

Для відновлення у дитини з ООП відчуття безпеки, соціальний педагог спільно з педагогами повинні сформувати позитивний мікроклімат в дитячому колективі через налагодження толерантної взаємодії між учнями, між батьками і дитиною з ООП, формування навичок безконфліктного спілкування, залучення дитини до спільного проведення часу з однокласниками, до участі в гуртках, позашкільних заходів з урахуванням її можливостей. Для відновлення стабільності та створення опори під час навчання, важливо для дітей відновити старі соціальні ритуали та створити нові (прощання, вітання тощо), проводити психогімнастичні вправи, навчати соціально прийнятних способів вираження своїх емоцій, спільно з дитиною розробляти та вивчати алгоритм дій у певній небезпечній ситуації через складання соціальної історії. Крім того фахівець повинен інформувати педагогів та батьків про можливі стресові ситуації для дитини з ООП, про засоби впливу під час реагування на надзвичайну ситуацію, про навички самопомоги щодо збереження дитячого та власного психосоціального здоров'я.

9. Формування медіакультури

Безпосереднім джерелом інформації для сучасних дітей є медіа-засоби. Тому потрібно формувати належний рівень медіакультури серед учнів, що передбачає розвиток та формування навичок критичного аналізу, адекватного оцінювання, осмислення різноманітної медіапродукції, створення власних медіапродуктів на основі усвідомленої системи цінностей і переконань у взаємодії з іншими людьми, інформувати про цифрові права та нормативну базу регулювання цифрових прав громадян.

Важливо проінформувати учасників освітнього процесу, що в умовах війни розповсюдження конфіденційної інформації про людину, навіть за її згодою, може становити загрозу для життя і здоров'я людини та її родини, а

фільмування освітнього закладу, навіть без присутності людей у кадрі, несе небезпеку всім, хто у ньому навчається та працює.

10. Відновлення власного ресурсу.

Надання ефективної психосоціальної підтримки та допомоги учасникам освітнього процесу вимагає від соціального педагога стабілізації емоційного стану, мобілізації та відновлення свого ресурсного потенціалу. Важливо тверезо оцінювати свої можливості і не намагатися зробити неможливе, якщо у вас немає достатніх знань і навичок. Потрібно берегти власний ресурс, щоб краще піклуватися про інших.

Відповідно до нормативних документів МОНУ, ДНУ «ІМЗО», УНМЦ ППСР НАПНУ, «Стратегії психологізації освіти на період до 2025 року», для організації належного соціально-педагогічного супроводу учасників освітнього процесу щодо збереження і зміцнення їх психічного здоров'я у 2024/2025 році, соціальним педагогам рекомендовано:

- Сприяти створенню безпечного та підтримуючого освітнього середовища для навчання та розвитку кожної особистості (запобігання насильству, дискримінації, торгівлі людьми, конфліктам тощо).
- Забезпечити правову підтримку та соціально-психологічний захист прав і свобод дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах.
- Своєчасно надавати психосоціальну підтримку та соціально-правовий захист здобувачів освіти з числа внутрішньо переміщених осіб, тих, хто виїхав за кордон і повернувся, тих, хто повернувся із деокупованих територій.
- Здійснювати соціально-педагогічний супровід інклюзивного навчання та патронаж дітей з особливими освітніми потребами, консультативну і просвітницьку роботу з батьками.
- Систематично здійснювати психоедукацію учасників освітнього процесу щодо збереження їх ментального здоров'я і соціального благополуччя та виявлення емоційних та/або поведінкових розладів у дітей внаслідок травмуючих подій, ситуацій; обмеження чинників ризику його порушення;

інформування батьків щодо психологічної травми й підтримки дитини під час навчання.

- Надавати учням інформацію про збереження й зміцнення здоров'я і правила поведінки у небезпечних ситуаціях, знайомити з алгоритмом дій у разі увімкнення сигналу повітряної тривоги.

- Організовувати та проводити просвітницько-профілактичні заходи з охорони психосоціального здоров'я та психосоціальної підтримки відповідно до викликів.

- Впроваджувати в освітньому закладі технології вирішення конфліктів шляхом співробітництва із відповідними закладами у питаннях запобігання насильства, дискримінації, правопорушень, злочинності серед неповнолітніх.

- Систематично проводити просвітницько-профілактичні заходи, поширювати інформаційно-освітні матеріали серед учасників освітнього процесу з питань попередження насильства, булінгу, торгівлі людьми, експлуатації дитячої праці тощо; формування навичок толерантного спілкування, ненасильницької поведінки; самопомоги у надзвичайній ситуації; створення безпечного середовища; допомоги у подоланні негативних наслідків травмуючих подій та адаптації до нових обставин життя.

- Посилити інформування здобувачів освіти щодо ризиків вживання наркотичних, психоактивних речовин (ПАР), тютюнопаління, запобігання розвитку залежностей; повідомляти про загрози, які може чинити інтернет (шахрайство, спам, кібербулінг тощо).

- Проводити просвітницько-профілактичні заходи щодо підвищення рівня знань учасників освітнього процесу з питань статевого виховання, ВІЛ/СНІДУ, запобігання суїцидальним проявам і нахилам серед учасників освітнього процесу.

- Активізувати профілактичну роботу з учасниками освітнього процесу з питань попередження правопорушень, злочинності, ігроманії серед неповнолітніх.

- Здійснювати координацію та перенаправлення в разі потреби в

наданні індивідуальної психосоціальної підтримки або спеціалізованої допомоги.

- Надавати фахову допомогу педагогам в оволодінні практичними навичками щодо надання здобувачам освіти психосоціальної та емоційної підтримки, розвиток соціальної резильєнтності для надолуження освітніх втрат.

- Проводити роботу з ознайомлення педагогів з технологіями надання першої психологічної допомоги учасникам освітнього процесу.

- Враховувати у плані роботи закладу освіти години соціального педагога в частині позакласної роботи (не менше ніж 1 раз на місяць для кожної групи/класу).

- Активізувати роботу із запровадження на сайтах закладів освіти сторінки «Кабінет соціального педагога» та онлайн-консультування/надання допомоги.

- Постійно підвищувати свої професійні компетентності у напрямі оволодіння сучасними технологіями допомоги у збереженні соціального благополуччя та ментального здоров'я.

Актуальні питання діяльності працівників психологічної служби ЗДО у 2024/2025 н.р.

Дитяча дошкільна установа – перша фундаментальна ланка системи освіти, покликана закласти основи гармонійно-розвинутої особистості. Велику роль у цьому приділяється практичному психологу. З огляду на військову ситуацію, яку вже третій рік переживає наша країна, на психофізичні особливості дітей дошкільного віку і визначальну роль навколишнього середовища у їх формуванні й розвитку, практичний психолог є тією ланкою, яка сприяє адекватній взаємодії дитини із соціумом і мінливим навколишнім світом, допомагає їй зберегти психічне здоров'я, сприяє розвитку індивідуальності та створенню психологічної безпеки усіх учасників освітнього процесу.

Основними функціями практичного психолога в дитячому дошкільному закладі є спрямування педагогічного колективу на створення умов, які сприяють охороні фізичного і психічного здоров'я дітей, забезпеченню їх емоційного

благополуччя, самостійному та ефективному розвитку здібностей кожної дитини.

До роботи практичного психолога в дитячому дошкільному закладі входить, по-перше, участь у педагогічному процесі загалом, його аналіз, психологізація, організація взаємодії дорослих і дітей, по-друге, індивідуальна та групова робота з дітьми, що спрямована на їх розвиток та профілактику відхилень у розвитку.

Роль працівника психологічної служби в теперішніх умовах організації освітнього процесу, а саме у період воєнного часу, в дошкільних закладах освіти зростає.

З огляду на це, основні питання, на які необхідно зосередити увагу працівникам психологічної служби закладів дошкільної освіти у цьому навчальному році:

- формування відчуття безпеки, зв'язку з іншими людьми;
- сприяння доступу до соціальної, фізичної та емоційної підтримки;
- формування конструктивних способів вирішення складних життєвих ситуацій у всіх учасників освітнього процесу;
- стабілізація емоційної сфери особистості;
- активізація процесів саморегуляції і самоконтролю педагогів та батьків;
- формування психосоціальної стійкості до стресу;
- надання своєчасної соціально-психологічної допомоги потерпілим від військових дій;
- запобігання емоційному виснаженню, стресу та панічних атак у батьків і педагогів;
- профілактика дискримінації, формування толерантного відношення до тимчасово внутрішньо переселених людей;
- підвищення адаптаційних можливостей педагога до нових умов організації освітнього процесу;
- підвищення адаптаційних можливостей та мобілізація внутрішніх ресурсів батьків до нових умов життя;

- профілактика агресивної поведінки серед дітей в нових умовах навчання та виховання тощо.

Сьогодні завданнями працівників психологічної служби ЗДО залишається пошук дієвих засобів і методів профілактичної, корекційної, просвітницької, розвиткової роботи, проведення заходів, спрямованих на забезпечення в ЗДО оптимальних умов, зокрема:

- створення безпечного освітнього середовища, вільного від будь-яких форм насильства та дискримінації, де також реалізуються права дітей з особливими освітніми потребами на освіту, їх соціальна адаптація та підготовка до отримання наступного рівня освіти;
- організація ефективної співпраці з працівниками з питань підтримки психологічного комфорту у ЗДО та забезпечення емоційного благополуччя здобувачів дошкільної освіти;
- підтримка, регулювання і формування здорового соціально-психологічного клімату у педагогічному колективі і закладі в цілому, подолання негативних психологічних наслідків подій;
- налагодження партнерської взаємодії з сім'ями.

В пріоритеті діяльності практичного психолога ЗДО залишається:

- адаптація дітей до ЗДО в перехідний період, до нових умов середовища, налагодження соціальної взаємодії з вихователями, колективом й закладом;
- формування у дітей старшого дошкільного віку психологічної зрілості та готовності до навчання у школі (життєві компетентності, мотивація, саморегуляція, вміння спілкуватися, інтерес до пізнавальної діяльності);
- профілактика дезадаптації новоприбулих дітей;
- налагодження педагогічного партнерства між вихователями ЗДО та вчителями перших класів щодо створення розвивального безпечного середовища (забезпечення наступності між дошкільною та початковою ланкою освіти);
- формування в дошкільників свідомого ставлення до власної безпеки, навичок безпечної поведінки в життєвому середовищі;
- супровід дітей з особливостями поведінки, емоційного стану та психічного здоров'я;

- психологічний супровід дітей із соціально вразливих сімей, сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах та їх батьків;
- психологічний супровід дітей раннього віку;
- профілактика загострення кризи 3-х років;
- просвітницько-профілактична робота з педагогами, батьками, опікунами з питань порушення прав та інтересів дітей, профілактики насильства в закладі, домашнього насильства, формування ненасильницької моделі поведінки та вирішення конфліктів мирним шляхом;
- психопрофілактика наслідків стресових станів, професійного вигорання;
- покращення психологічного клімату в педагогічному колективі.

Основними напрямками діяльності практичного психолога в закладі дошкільної освіти мають бути: психопрофілактика, психодіагностика, психокорекція, розвиткова, просвітницька робота та психологічне консультування, які пов'язані між собою і становлять єдину систему психологічної допомоги.

Загалом, роботу практичного психолога в дитячій дошкільній установі умовно можна поділити на:

1. Робота психолога з дітьми:

1.1. Психологічне вивчення та діагностична робота з дітьми.

Діагностичну роботу відповідно до конкретних завдань можна проводити з окремою дитиною, з групою дітей, а також з дитиною в умовах родинної обстановки.

Результати психолого-педагогічного вивчення є підставою для складання індивідуальних, особистісно зорієнтованих розвивальних і корекційних програм.

Зміст і методи психодіагностичної роботи:

- вивчення емоційного ставлення дітей до однолітків та вихователя. Визначення самопочуття дитини у групі та рівня її адаптації (у ранньому і молодшому дошкільному віці шляхом спостережень; у середньому і старшому дошкільному віці до спостереження можна додавати спеціальні завдання – індивідуальні бесіди, розмови, дидактичні ігри);

- вивчення рівня емоційного благополуччя дітей у групах. Визначення у дітей старшої та підготовчої груп особливостей ставлення до себе, тобто самооцінки і «Я-концепції», яка закладається в цьому віці, - активної, життєрадісної, позитивної або пасивної, негативної;
- психодігностичне обстеження дітей за зверненням вихователів та батьків з метою визначення відповідності їхнього розвитку віковим нормативам, надання рекомендацій щодо занять в гуртках чи студіях для розвитку певних здібностей, визначення потреби в додаткових чи корекційних заняттях;
- вивчення особливостей дітей, їхніх інтересів, нахилів, здібностей, рівня розвитку пізнавальних процесів, комунікативних умінь з метою вироблення рекомендацій для індивідуальної виховної роботи, яку можуть проводити вихователі, батьки, сам психолог;
- визначення компонентів психологічної готовності до школи у шестирічок. Діагностика може проводитися з метою забезпечення наступності в роботі з психологом школи і вчителями (за наслідками обстежень у травні);
- участь у команді психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами.

1.2. Розвивальна робота (участь і вплив психолога на процес виховання особистості та індивідуальності дитини):

Зміст і форми роботи:

- психолог опрацьовує програми, спрямовані на розвиток як окремих сторін психіки дитини, так і на розвиток особистості в цілому, з урахуванням завдань розвитку на кожному віковому етапі. Програми складаються із психологічної і педагогічної частин. Психологічну частину здійснює психолог, педагогічну – опрацьовують та здійснюють (коригуючи за потреби) психолог та вихователь, залучаючи і батьків;
- розвиток пізнавальних процесів та здібностей відповідно до вікових можливостей дітей: розвиток сенсомоторних здібностей, сприйняття, спостережливості, пам'яті, активізація творчої уяви, мислення, мовлення;
- вироблення індивідуального стилю діяльності, що відповідав би типологічним властивостям дитини і зміг би компенсувати труднощі, зумовлені її підвищеною

збудливістю, надмірною чутливістю, інертністю або швидкою розумовою втомлюваністю. Формування елементів саморегуляції у поведінці вихованців;

- розвиток (шляхом вправлення під час ігрових ситуацій) соціально-спрямованих навичок поведінки та комунікативних умінь дітей, які зазнають труднощів у спілкуванні;
- формування психологічної готовності дітей до шкільного навчання з огляду на необхідність розвитку кожного з компонентів шкільної зрілості: психофізичного, розумового, комунікативного, мотиваційного, емоційно-вольового;
- забезпечення психологічних умов для розвитку нахилів та здібностей дітей у гуртках та студіях. Надання відповідної психологічної допомоги їх керівникам;
- психолог згідно зі своїми інтересами та здібностями сам може вести систематичну розвивальну роботу серед дітей у гуртку або в студії.

1.3. Профілактично-корекційна робота з дітьми. Цей напрямок діяльності психолога в дошкільному закладі є найскладнішим і найвідповідальнішим. До нього входить широкий спектр форм роботи:

- групові психокорекційні заняття (робота з проблемами групи дітей в особистісній та пізнавальній сферах);
- індивідуальні психокорекційні заняття (робота з проблемами окремих дітей в особистісній та пізнавальній сферах);
- заняття з психологічної підготовки дітей до навчання в школі;
- допомога в адаптації дітей раннього віку, молодшого дошкільного віку та новеньких вихованців старшого віку до умов дошкільного закладу;
- допомога при виявленні певних порушень у розвитку та поведінці дитини;
- індивідуальні заняття з обдарованими дітьми;
- формування сприятливого психологічного мікроклімату в групах – у спілкуванні дітей між собою та дорослими (вихователями, помічниками вихователів);
- корекція хибних установок дитини;
- психологічна підтримка під час переживання травмуючих подій;

- створення умов для набуття дитиною позитивного досвіду взаємин з товаришами, позитивного прийняття її групою і вихователем, успіху в іграх та різноманітних заняттях, що необхідно для профілактики і корекції дезадаптації, відхилень у мотиваційній сфері, негативного само сприйняття;
- налагодження стосунків з дорослими.

2. Робота психолога з педагогічним колективом, що включає:

- вивчення запитів вихователів усіх груп, пов'язаних з дітьми і їх батьками;
- підвищення психологічної освіти вихователів (у ході спільних занять, на запит адміністрації, вихователів – на різні теми, пов'язані з особливостями розвитку дітей, підходів до виховання...);
- практична допомога вихователям у створенні сприятливого психологічного клімату у групах та розвивального середовища;
- проведення занять у групах на запит вихователів та адміністрації;
- надання психолого-педагогічної допомоги у конфліктних ситуаціях, ситуаціях життєвих криз;
- консультування з особистих питань.

3. Робота з батьками вихованців дошкільного закладу:

- консультативна робота з батьками (допомога батькам, що вперше приводять свою дитину до дошкільного закладу, усвідомити психічне навантаження, яке доведеться пережити дитині, і, відповідно, допомогти їй; допомога у налагодженні постійних психолого-педагогічних взаємин з вихователями; підвищення психологічної компетентності з певних питань, стосовно розвитку дитини, значення батьків у цьому процесі, тощо);
- підвищення рівня психологічної просвіти батьків;
- участь у батьківських зборах (на запит вихователів груп);
- профілактично-корекційна робота з батьками.

До завдань практичного психолога входить психологічний супровід і підтримка розвитку особистісних ресурсів дитини. І найбільш ефективним методом у роботі з тими, хто пережив травматичні події чи знаходяться в ситуації невизначеності та напруги – є арт-терапія. В одних випадках вона

дозволяє зняти емоційну напругу, в інших – відреагувати травматичний досвід та встановити над ним контроль.

Пропонуємо практичним психологам ЗДО використовувати у своїй фаховій діяльності також казкотерапію, як ефективний напрям роботи з дітьми. Адже спроба завести пряму розмову з дитиною, яка переживає тривожну чи кризову ситуацію, нерідко може призвести до її замкнення і втечі від розмови. А слухати історію – це зовсім інша справа. Дитині не читають настанови, її не звинувачують і не змушують говорити про свої проблеми, вона просто слухає розповідь про дівчинку чи хлопчика, таку саму, як і вона чи він. Діти мають можливість дізнаватися щось нове, щось зіставляти і порівнювати без неприємних психологічних наслідків. Завдяки казці вдається створити зону безпеки для малюка. Дитина ототожнює себе з головним героєм, але коли розповідь доходить до болючої теми, стає на позицію спостерігача, таким чином отримавши можливість спостерігати за своїм двійником, не даючи збентеженню взяти гору над розумом. Історії дозволяють дітям відчувати, що вони не самотні в своїх страхах і переживаннях, що інші також переживають те ж саме. Це діє заспокійливо. Дитина позбавляється від комплексу неповноцінності, в неї закріплюється впевненість у собі.

Оскільки психолог в закладі дошкільної освіти працює не лише з дітьми, а й з вихователями, то йому важливо акцентувати їм увагу на тому як правильно подавати інформацію з приводу ситуації в країні, як керувати ігровою і творчою діяльністю дітей з метою зниження психоемоційної напруги. Діти дошкільного віку продовжують відображати у грі все, що відбувається навколо: моделюють доросле життя, конфліктні ситуації, будують барикади, грають у війну, військових, інсценують бійки, стрілянину, поранення, смерть. Зараз ці ігри особливо потрібні дітям, щоб знизити напругу. Особливо важливими є ігри на відреагування агресії: дитина може "озброюватися", нападати або захищатися, бути пораненою або "убитою" в грі. Все це є нормальним способом маленької людини справитися зі стресом.

В умовах війни практичні психологи мають залишатись бути спроможними повноцінно надавати інформаційні, консультаційні послуги сім'ям, які

виховують дітей раннього та дошкільного віку. Саме тому питання організації комунікації з учасниками освітнього процесу знову ж таки залишається ключовим і має здійснюватися з урахуванням локації дітей (вдома, у бомбосховищі, в закладі дошкільної освіти, з батьками, вихователями, опікунами тощо) та орієнтуватися на:

- організацію індивідуальних консультацій з метою підтримки дітей та їхніх батьків у тривожному та кризовому стані;
- інформування батьків щодо допомоги дітям у подоланні негативних наслідків травмуючих подій та адаптації до обставин сьогодення;
- надання інформації щодо використання різних освітніх платформ із безкоштовним доступом до освітніх послуг;
- забезпечення необхідною інформацією сімей, які евакуйовані з небезпечних територій і можуть долучитися до освітнього процесу за місцем тимчасового проживання.

Задля забезпечення ефективності комунікації з батьками, вихователями й усіма, хто задіяний в освітньому процесі, рекомендовано обрати оптимальні для здійснення кожного конкретного завдання канали комунікації.

Основними формами онлайн-комунікацій залишаються: відеоконференція, форум, чат, блог, електронна пошта, анкетування, соціальні мережі. Ефективними можуть бути розміщені на сайті ЗДО завдання і рекомендації для батьків щодо роботи з дітьми, відповідно до їхнього віку; створення груп із батьками, вихователями, психологами в соціальних мережах Viber, Telegram, WhatsApp тощо для отримання інформаційно-освітніх та психолого-педагогічних послуг; використання електронних платформ Zoom, GoogleMeet, Google Classroom, Microsoft Teams та ін.

Психолог ЗДО по можливості може продовжувати надавати знання та спілкуватись із учасниками освітнього процесу за допомогою мобільних та інтернет-додатків у межах робочого часу. Це значно зменшить соціальну дистанцію між батьками, педагогами, адміністрацією закладу, налагодить ефективну взаємодію, підвищить їх психолого-педагогічну компетентність, зменшить ризик негативних емоцій в учасників освітнього процесу.

Що стосується інформаційної підтримки, то на сьогодні є безліч матеріалів, які можна використати у своїй роботі:

- ✓ [Ресурси позитивного батьківства від ЮНІСЕФ «П'ять мов у спілкуванні з дитиною»](#)
- ✓ [Розумію: курс з психологічно-емоційної підтримки для вчителів та шкільних психологів](#) за підтримки Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ).
- ✓ [Ігри дітей для \(ре\)адаптації в садочку.](#)
- ✓ [Як допомагати дітям у замкненому просторі.](#)
- ✓ [Поради від експертів ЮНІСЕФ «Як підтримати дітей у стресових ситуаціях»](#)
- ✓ [Інформаційний комікс для дітей «Поради від захисника України»](#)
- ✓ [Як заспокоїти дітей під час війни](#)
- ✓ [Як подбати про дитину, якщо ви знаходитесь з нею в укритті](#)
- ✓ [Фізична та психологічна безпека дітей під час війни. Як діяти батькам, щоб вберегти дитину?](#)
- ✓ [Онлайн-садок НУМО](#) – спільний проєкт ЮНІСЕФ та Міністерства освіти і науки України. [Розвивальні відеозаняття для дітей 3-6 років](#)
- ✓ [Bebbo — мобільний додаток для батьків](#), який допомагає у догляді за дітьми від моменту народження до першого дня у школі.
- ✓ [«НУМО розвивальні ігри»](#) — додаток українською мовою із різноманітними інтерактивними іграми для дошкільнят, зокрема із завданнями для вивчення мови та математики, розвитку логіки, творчості та інших важливих навичок.
- ✓ [Ресурсна скриня](#) – добірка різноманітних матеріалів-практикумів для вихователів дитсадків, вчителів молодшої школи, батьків та дорослих.

Внутрішній світ дитини є автономним і незалежним. Однак саме дорослий відіграє важливу роль у становленні й розвитку цього унікального світу. Тому психолог має рекомендувати і педагогам, і батькам у своїй діяльності бути уважнішими до дітей, дуже обережно й виважено обирати як способи й методи власної саморегуляції в період нестабільності, так і самих методів підтримки дітей.

І не забувати, що у цей непростий час варто підтримувати себе, рідних та близьких. Адже це надзвичайно необхідно для того, щоб зберегти здоров'я – фізичне та психічне.